

ПОСТМАДЭРНИЦКАЯ НАКІРАВАНАСЦЬ ТЭАТРАЛЬНЫХ ІНТЭРПРЭТАЦЫЙ

Н. А. Тачыцкая

*Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт,
вул. Кальварыйская, 9, 220004, г. Мінск, Рэспубліка Беларусь,
nadezhda.tochickaya@gmail.com*

У артыкуле даследуецца постмадэрніцкая накіраванасць тэатральных інтэрпрэтацый. У першую чаргу былі праналізаваны асноўныя прыёмы постмадэрнізму ў мастацтве ў цэлым (іронія, алюзія, інтэртэкст) і як яны ўвасабляюцца ў выніку інтэрпрэтацыі тэатральнага твора крытыкам у рэцэнзіі. Асобна разглядаецца феномен выкарыстання псеўданіма тэатральнага крытыка ў рэчышчы тэорыі аб архетыпах К. Юнга.

Ключавыя словы: спектакль; рэцэнзія; постмадэрнізм; аналіз; інтэрпрэтацыя; тэатральнае мастацтва.

POSTMODERNIST DIRECTION OF THEATER INTERPRETATIONS

N. A. Tochitskaya

*Belarussian State University,
9, Kalvariyskaya Str., 220004, Minsk, Republic of Belarus
Corresponding author: N. A. Tochickaya (nadezhda.tochickaya@gmail.com)*

The article explores the postmodern direction of theatrical interpretations. First of all, the main techniques of postmodernism in art in general (irony, allusion, intertext) and how they are embodied as a result of the interpretation of a theatrical work by a critic in a review were analyzed. Separately, the phenomenon of using the pseudonym of a theater critic in line with the theory of archetypes by K. Jung is considered.

Key words: performance; review; postmodernism; analysis; interpretation; theatrical art.

Тэрмін «постмадэрнізм» экстрапалюецца на разнастайныя сацыякультурныя з’явы – эпоха (перыяд), светаадчуванне і спецыфіка мыслення, мастацкі кірунак, стыль. «Постмадэрнізм, які з’яўляецца

шматаблічным у сваіх праявах – гэта катэгорыя духоўная і адлюстроўвае крызісны стан чалавечага грамадства канца ХХ стагоддзя» [1, с. 22]. Такое меркаванне Я. Зачэўскага канца 1980-х гг. маркіруе мяжу паміж катэгарычным непрымманнем і прыхільнасцю новым тэндэнцыям мастацкай культуры: «масіўным уварванні эстэтычных прыёмаў мінулых стагоддзяў у творы нашых дзён, шырокім і паспяховым наступленні масавай культуры праз сродкі інфармацыі на мастацтва, эклектызм, які атрымаў станоўчы змест, новыя віды бязлітаснага самапраўя пісьменніка, пастаноўшчыка п’есы і кінафільма, жывапісца і дэкаратара, ілюзіянізм і фрагментызм як норма адносінаў да рэчаіснасці» [2, с. 4].

Даследчыца Н. Агафонава вылучае наступныя вектары трансфармацыі ў постмадэрнісцкай эстэтыцы: ад наратыву да травесціравання, ад кампазіцыі да рэзома, ад персанажа да інтэрперсанажа, ад аўтара да гіпераўтара, ад твора (тэксту) да інтэртэксту, ад тыражнасці да серыйнасці, ад канфрантацыі да сімбіёзу, ад аналізу да інтэрпрэтацыі, ад сінема да screenema [3, с. 303–304].

Тэатральны аглядальнік газеты «СБ. Беларусь сегодня» В. Пепяляеў знакаміты сваімі іранічнымі рэцэнзіямі пад псеўданімам «Добры зрытель в 9-м ряду» ў рубрыцы «Раб рампы». Ён стаў вядомым не толькі дзякуючы вялікай колькасці тэкстаў, але і асаблівай манеры прадстаўлення меркаванняў пра тэатр, спосабу крытычнага мыслення, якое вылучаецца ў агульным тэатральным кантэксце. Падыход да напісання рэцэнзій В. Пепяляева можна назваць постмадэрнісцкім, бо яго тэкстам уласцівы цытатнасць, фрагментарнасць, гульнявая аснова тэксту.

Звернем увагу на псеўданім тэатральнага аглядальніка. Гэта праяўленне іранічнасці ў адносінах да сябе, стварэнне новага амплуа. Падобны феномен можна разглядзець у рэчышчы **тэорыі аб архетыпах** К. Юнга. Паводле класіфікацыі псіхолага, для В. Пепяляева будзе характэрны архетып **«Маска»**, «які уяўляе сабой сацыяльную ролю, якую чалавек адыгрывае, выконваючы патрабаванні, накіраваныя на яго з боку грамадства, публічны твар асобы, які ўспрымаецца навакольнымі. Маска хавае ўразлівыя і балючыя месцы, слабасці, недахопы, а часам і сутнасць асобы чалавека» [4, с. 377]. Выбар псеўданіма невыпадковы: «добры» ужываецца не ў прамым значэнні, а падкрэслівае іранічны характар рэцэнзіі, таксама «добры зрытель» з’яўляецца інтэртэкстуальнай адсылкай. Такі прыём – гэта пацвярджэнне тэзіса пра «смерць аўтара» Р. Барта, які ў мастацкай творчасці тлумачыцца

знішчэннем дыстанцыі паміж аўтарам і героем, аўтарам і глядачом (чытачом).

У сучасным беларускім тэатры ўсталявалася тэндэнцыя да перасэнсавання класічных твораў. Змяняецца змест, час дзеяння, форма, але захоўваецца ідэя твора, што адпавядае постмадэрнізму, для якога ўласцівы гульні са зместам і формай. Сёння журналісты і крытыкі актыўна звяртаюцца да **інтэртэксту**, асабліва выкарыстоўваюць яго ў загалоўках. Аднак у адным выпадку можна замяніць адно паняцце іншым, у выніку чаго страціцца вобразнасць, у другім можна выкарыстаць інтэртэкст пісьменна: «*Колас под сердцем твоим*», «*Как Белла в колесе*», «*Шекспир в хорошей форме*».

Распаўсюджаным прыёмам у постмадэрнізме з'яўляецца **алюзія** – гэта элемент (слова або словазлучэнне, сказ, выказванне) у тэксце, які ўтрымлівае намёк, указвае на тэкст-крыніцу і звязвае яго з іншымі тэкстамі. Разгледзім прыём на прыкладзе рэцэнзіі «Утка осенью в большой цене»: «*А еще спектакль призывает мечтать. Ведь лучше синица в руке, чем утка под кроватью*» (СБ. 16 кастр. 2018). У аснове ацэнкі аўтара – вядомая прыказка і намёк на твор А. Вампілава «Паляванне на качак», па якім быў пастаўлены спектакль «Паляванне на сябе». У рэцэнзіі «Сад земных испытаний» (СБ. 12 лют. 2018) на спектакль «Ураджай» з дапамогай алюзіі іранічна даецца характарыстыка галоўным героям: «*Квартет героев как ни садится, в садоводы-любители не годится*». У дадзенай цытаце пазнаецца байка І. Крылова «Квартэт».

Іранічнасць таксама адзін з асноўных прыёмаў у постмадэрнізме. Часам іронія пераходзіць у лёгкі сцёб, пераўтвараецца ў невялікую правакацыю, але без негатыўнай канатацыі: «*Сколько еще горемычный психологический театр будет блуждать в трех соснах, простите, в “Трех сестрах”?*» (СБ. 9 кастр. 2018). На першы погляд, іранічны падыход да інтэрпрэтацыі спектакля з боку крытыка можа выглядаць несур'ёзным, нават абразлівым у адносінах да пастаноўкі. Аднак яна не абясцэньваецца як мастацкі твор, не абражае рэжысёра і акцёраў. Тэатральны аглядальнік імкнецца адзначыць як вартасці, так і недахопы спектакля без рэзкіх канатацый.

Тэатральныя інтэрпрэтацыі ў кантэксце постмадэрнізму не заўсёды могуць прэтэндаваць на глыбокі аналіз спектакля, бо не дазваляе абмежаваны памер рэцэнзіі. У гэтым сэнсе тэатральны крытык або аглядальнік толькі «дакранаецца» да пастаноўкі. Невычарпальная і

неабавязковая аргументаванасць – яшчэ адна праява феномена дотыку. Такі падыход больш арыентаваны не на вынік інтэрпрэтацыі, а на яе працэс.

Сёння назіраецца страта аўтарскай індывідуальнасці, пераход з аргументацыі эмацыянальнай да аргументацыі рацыянальнай у тэатральных інтэрпрэтацыях, пры гэтым губляецца ўнікальнасць крытыка, у тэкстах адсутнічаюць знакамітыя інтэртэкстуальныя спасылкі, іранічныя заўвагі, саркастычныя каментары. Інтэрпрэтацыя зводзіцца да сухой канстатацыі. Узнікае дысананс: чытач чакае іранічнага тэксту, а атрымлівае ледзь не навуковую аргументацыю. Падобныя змены могуць быць выкліканыя зменамі ў рэдакцыйных устаноўках або ўласна аўтарскімі эксперыментамі. І гэта адбываецца на інтэрпрэтацыі, бо, здавалася б, мастацкая вартасць твора пасля інтэрпрэтацыі захоўваецца, але складваецца ўражанне, што некаторыя месцы ў спектаклі тэатральны аглядальнік не хоча тлумачыць і зводзіць усё да агульных выказаў.

Сучаснае тэатральнае мастацтва само па сабе постмадэрнісцкае. З аднаго боку, гэта пераасэнсаванне класікі, увод у п'есу вядомых вобразаў элітарнай і масавай культуры, адсылкі да архетыпаў той ці іншай эпохі. З другога – гэта рэжысёрская інтэрпрэтацыя драматычнага або праявічнага твора на тэатральнай сцэне. Пасля крытык або аглядальнік з дапамогай постмадэрнісцкіх прыёмаў у рэцэнзіі стварае новае бачанне тэатральнага твора. Пры гэтым ён абавязкова павінен канцэнтравцца на сваім глядацкім досведзе і сваім унікальным успрыняцці, бо любое мастацтва не існуе як універсальнае выказванне.

Бібліяграфічныя спасылкі

1. *Агафонова Н. А.* Общая теория кино и основы анализа фильма. М.: Тесей, 2008. 392 с.
2. *Зачевский Е.* Вольфганг Хильдесхаймер как выразитель идей постмодернизма // Зарубежная литература 1970–1980-х гг. и эпоха постмодернизма. Рига, 1989. С. 22–23.
3. *Ивбулис В.* Постмодернизм как историческая необходимость // Зарубежная литература 1970–1980-х гг. и эпоха постмодернизма. Рига, 1989. С. 4–5.
4. *Тачыцкая Н.* Архетыпізацыя вобраза аўтара ў арт-журналістыцы / FIKIT_SCIENCE [Электронны рэсурс]: сб. матэр. студ. навук. форуму, Гродно, 22–23 крас. 2019 г. / Гродн. гос. ун-т им. Я. Купалы; Фак. истории, коммуникации и туризма; редкол.: А. В. Зезюлевич (отв. ред.) [и др.]. Гродна: ГрГУ, 2019. С. 376–378.